

## SÖYLENCELERDE AY YILDIZ

Hale TORUN<sup>1</sup>

### Özet

Bu çalışma Ay-Yıldız örgesinin Türk söylencelerindeki kökenlerini araştırmaktadır. Tarih öncesi dönemlerden bu yana Türk dünyasında varolan tapınç merkezlerinin hemen hemen hepsinde ay ve güneş ilgili söylencelerle karşılaşılmalıdır. Türk kültüründe güneş figürü önce Gök-Tanrı inancı ile başlar ve kutsal egemenliği simgeler. Çin, Hint, İran Mezopotamya ve Anadolu inanışlarının hepsinde benzerlikler bulduğumuz göksel egemenliği simgeleyen bu Tanrısal kavram, değişik biçimlerde hep karşımıza çıkmaktadır. Mutlak egemenliği simgeleyen güneş, söylencelerde yerin altına girdiği zaman egemenliğin devamı için biçim değiştirerek gece yeniden gökyüzüne çıkar ve ay biçimini alır. Yıldız ve ay gece gökyüzündeki egemenliğin karşılığdırlar. Ay, Budizm'in etkisi ile Uygurlar'da yaratıcı bir Tanrı'ya dönüşerek soyu sürdüren bir biçimde karşımıza çıkmakta ve bayraktaki serüvenini mutlak hükümdarlık ve savaşın simgesi olan kırmızı renkle birlikte kullanılarak tamamlamaktadır.

### Abstact

This study is researching the disroot of the Crescent and Star in Turkish legends. Since prehistory there were always legends about Crescent and Star in all Cult centers. The figure of sun was starting with trust of Sky-God. The figure of sun symbolizing the holy of sovereignty. We can see similarity of the beliefs China, India, Iran, Mesopotamia and Anatolia. We can see this celestial notion which was symbolizing the holy of sovereignty. When the sun which is symbolizing absolute sovereignty, was setting. After the sun changes its shapes and rises to sky at night again because of to continue to sovereignty. And its shapes becomes moon. Star and moon are leader of the night. Moon was a Creative God in Uygur. And it finishes its adventure with red color which is mean absolute sovereignty and the symbol of war.

*Anahtar sözcükler:* Türkler, ay, yıldız,, güneş, söylence

*Elimizden düşmesin ne yayımız ne kalkan  
Yurdum ırmaklar ve denizlerle dolsun  
Gökteki güneş ise yurdun bayrağı olsun .  
İlimizin çadırı yukarıdaki gök olsun*

*Oğuz Kaan*

### Giriş

Türkler'de söylensel öğelerle ilgili bilgiler vermeden önce, Türk inançlarının değişik kavimlere göre farklılık gösterdiğini belirtmek gerekmektedir. Çeşitli araştırmaların ortak sonucuna göre her zaman Türkler'de belirgin bir "Tanrı" kavramının varlığından söz edilebilir. Türk dünyasında Tanrı betimlemesi Gök-Yer-Su-Atalar formülüyle belirlenen çeşitli tapınçlarla ortaya çıkmaktadırlar. Erken dönemlerde tek bir Türk diniyle karşı karşıya olduğumuz söylenemez.

Bununla birlikte İslamiyet'in Orta Asya'da yayılışından sonra bu dinin etkisiyle Müslümanlarla ilişkiye geçen topluluklarda tek Tanrı inancına geçmenin, Gök-Tanrı imgesiyle daha kolay olduğu varsayılmaktadır. Eski Türk dinlerinde gök ve güneş birincil derecede önemlidir.

*Gök- Tanrı* inancının oluşmasının sebebi gökyüzünün ya da uzayın, sıradan insanın ulaşamayacağı kadar yükseklerde olmasından kaynaklanmaktadır[1].

O yüzdendir ki, çeşitli yollarla bütün din adamları; rahipler, şamanlar göğe ulaşmak için çeşitli simgeler kullanırlar(Ağaç, maskeler, müzik, tef vb.). Türkler'de Gök-Tanrı Orhun ya-

<sup>1</sup> İstanbul Kültür Üniversitesi, İletişim Tasarımı Bölümü, 34156, Ataköy/İstanbul.

zıtlarında “*yukarıdaki Türk Tanrısı*” olarak ifade edilir. Genel tarihsel görüşe göre, Gök-Tanrı inancı özellikle büyük imparatorlukların kurulduğu devirlerde genel bir tapınç olarak kabul edilir ve Gök- Tanrı da Tanrıların en büyüğü sayılır.

Ancak Türkler Mani dinini kabul edince ay, birinci sıraya geçti. Bu dininin genel ilkelelerine göre de hepsinden önemli bir kavram haline geldi[2]. Türk söylencelerinde ayın eril, baskın olarak düşünülmesi Budist Kültürün etkilerini göstermektedir. Oysa ki, güneş ay ve yıldız tapınçlar eski Türkler’de Gök- Tanrı inancı ile özdeşleştirilir[3]. Gök-Tanrı inancında gök, güneşin egemenliğindedir. Arkaik dönemlerden bu yana Türk Kozmolojisinde doğrudan ışığa yönelik bir güç betimlemesi ile karşı karşıyayız. Çin yıllıklarında Hun hükümdarlarının, her sabah çadırlarından çıkarak güneşi, akşam da çadırlarına girerken ayı kutsadıkları belirtilir. Işık, Kün-Tanrı’nın doğrudan simgesi olduğuna göre bu sonsuz güç kaynağı için gece de süregelen egemenliğin en önemli simgesi *ay*’dır. Gökyüzündeki bu gücün, *egemenlik* (İktidar) boyutundaki karşılığı ise “Kut”tur; yani hükümdar ailesine Tanrı tarafından verilen kutsal güç. İşte gök inancında güneş bunu simgelemektedir. Buna karşılık budist inançta yer alan ve insanın yaradılış söylencesine kaynak sağlayacak kadar güçlü bir eril ay figürü Türk söylencelerinde karşımıza sıkça çıkmaktadır. Doğal olarak bu çatışmanın ne zaman meydana geldiğini kestirmek çok güçtür. Türklerin Uygur devleti ile birlikte yerleşen Budizm’in Çin, Hint, Part ve Kuşan Uygarlıklarını da içine alan değişik versiyonları ile karşılaşmasından sonra “Ay –Tapıncı”nın etkisinde kaldığı söylenebilir. Bunun sonucunda “*aydan türeyiş*”ya da “*Ay –Ata*” söylencesi bu etkinin en yaygın sonucudur. “*Güneş satan burcuna girdiğinde, suyu ve toprağı ısıtmaya başlayınca, sular ile balıklar bir mağarada toplandılar. Ve mağara, onlara bir ananın rahmi gibi yurt oldu. Bu balıklardan meydana gelen adama da güneş sönmeye başladığında*(bu büyük bir olasılıkla geceyi ve soğuk bir zamanı işaret eder) *ay hayat verdi. Bu adama Ay –Ata adı verildi.*” Ay, soyu sürdüren bir güç olarak burada tam güneşin karşılığıdır.

Türk destanları içerisinde bir başka yaygın alana sahip olanlarda birisi de *Manas* destanıdır. *Manas* destanının içinde karşımıza çıkan bazı öğeler bize aslında eski Türk söylenceleri ile bu gün kullandığımız sembollerin birebir nasıl örtüştüğünü gösterir.

*Manas*, Kırgız halkının ulusal destanıdır. Müslümanlığı kabul eden Kırgızlar ile Putperest Kalmuk(Moğol) kabilelerinin mücadelesini anlatır. *Manas*’ın doğumu da tüm destansı kahramanlar gibi olağanüstü özellikler içermektedir. Doğduğunda eti ap ak, kemiği de sanki bakır gibidir. Doğar doğmaz tıpkı Cengiz Han gibi elinde bir kan pıhtısı ile doğar. Destanın bir yerinde *Manas*’ın tarifi kaplan yılında doğduğu için “*kaplan doğan er Manas*” olarak tanımlanır. Annesinin tek oğludur.

Onun kanını tek başına sürdürecektir. (Anaerkil aile sistemi) *Manas* devletinin içinde ak sakallılar ve yaşlı vezirler bulunmaktadır. Sık, sık “*Koca*”ya da “*Bay*” sıfatlarını yönetimindeki kimselere hitap ederken kullanır. Özellikle *Bay* zenginlik demektir. *Manas*’ın veziri *Bay*’ın oğlu *Bakay*, Tanrı tarafından *Manas* ailesine verilmiş bir dost olarak bilinir. Destanda geçen *Ay Koca* zaman zaman bilinmeyen diyarlardan gelen, zaman zaman da gökyüzünde beliriveren olağanüstü bir kişiliktir. Özellikle dini unsurları ön plana çıkartan bölümlerde, herhangi bir dinsizin dine davet edilmesi yine *Ay Koca* üstlenir. Kafirin İslamlığa davet edilmesini *Ay –Koca*’nın üstlenmesi İslam motifli söylencelerin gereklerindedir. Türk kabile ve geleneklerinin sıkça görüldüğü bu destanlarda *Ay –Koca* figürü “Kavimsel Örf”ü simgelemektedir. Bu imge daha sonra inceleyeceğimiz pek çok söylencede de aynı görevle ortaya çıkacaktır. Destanın başında *Manas*’ın doğarken “aydan ve güneşden doğduğu” söylenir. *Manas* ile can dostu *Almambet*’in arasını bozan *Altın-Ay* güzeller güzeli bir esir kızdır. *Manas*’ın oğlu *Semetey*’in sevgilisi ise “*Ay –Çörek*” adında güçlü, sözünün eri, savaşçı bir genç kız olarak tasvir edilir. *Altın-Ay* ile *Manas*’ın macerası da tüm diğer söylenceler gibi

etkiler taşımaktadır. Kahramanımız Manas'ın ölümler diyarına gidişi, oradan onu geri döndürmek isteyen ilk karısı Kanı-Key Hatun'un O'nu rüyasında görüşü ile devam eder. Manas'ı kontrol etmeye giden anne babası onun bir sarayın ortasında oturmakta olduğunu yanında da çok güzel bir kızın yani *Altın-Ay*'in durduğunu görürler. Manas burada sürekli dua ile gününü geçirmektedir ve o kadar güzelleşmiştir ki “*aydan daha parlak ve güneşten de daha aydın olmuştur*”.

Manas ilk karısı Kanı- Key Hatun'la evlenmek için de savaşmak zorunda kalmıştı. Temir Han'ın kızı olan Kanı-Key Hatun'u babası vermeyince. Temir Han'a kızın Manas'ın babası Yakup Han'ın sözleri aslında Türk söylenbilimine ışık tutacak biçimdedir: “*Manas'ın kırmızı savaş bayrağı açıp, dağlar gibi yürüdüğünü, fırtınalar gibi kükrediğini, yurtlar basıp, iller aldığını duymadın mı?*” der. Her biçimde Kanı-Key Hatun'un alınacağını söyleyerek onu tehdit eder ve gerçekten de Manas'ın boyu savaşla Kanı- Key Hatun'u alır. Burada kırmızının savaşın ve gücün rengi olarak bayrakta kullanıldığını açık bir biçimde görmekteyiz. Kanı-Key Hatun'un Manas'ı öldürme çabaları, ardından aşık olması ve kocasını zehirleyen akrabalarına karşılık mezarda onu bulması etkili bir aşk ögesidir. Manas'ın gelini Ay-Çörek'den olan oğlana ise ad koyma işini yine gökten inen *Ay-Koca* yapar. Bu da ayla ilgili bir ruhtur. Dede Korkut söylencesinde Ay-Koca, Dede Korkut'un kendisidir. Ya da Hızır gibi türlü şekillere girerek öncü bir ruhu temsil eder. Zor durumda kalan halkına yol gösteren öncü bir ruh kavramı Özbek ve Hazar hanlıklarında rastladığımız *Ay Tokuş* Han söylencesinde de karşımıza çıkar.

Han-name'de Ozgan Kaan'ın (Oğuz Kaan)ölümünden sonra yerine oğlu Uluğ Han'ın geçtiği söylenir. Özbekler başsız kaldıktan sonra Uluğ Han'a elçi gönderirler. Özbek halkının içerisinde *Irık Han* adlı bir bilge ortaya çıkar ve halkı Uluğ Han önderliğinde birleşmeye çağırır. Özbekler Han'a katılırlar. Ancak Uluğ Han'ın düşman olduğu Hazar Hanlığının başında *Kümüş Han* bulunmaktadır. Kümüş Han'ın babası, Uluğ Han'ın babası tarafından öldürülmüş, Kümüş Han da intikam almaya yemin etmiştir. Bu nefret babadan oğula geçen ve hikayeyi sürükleyen bir çatışma yaratır. *Ay-Tokuş* ise Kümüş Han'ın oğludur. O da tıpkı dedesi gibi öldürülen babası, Kümüş Han'ın yurdunu yeniden kurmak için Özbeklerle savaşır. Ay Tokuş ortaya çıktıktan sonra Özbek hanlarını teker teker yener ve Turan ülkesinin hakimi olur. Görüldüğü gibi ülkesini kurtaran ve yol gösteren kimliği ile ortaya çıkan Ay Tokuş'un söylencesinin devam eden bölümlerinde bin yaşına kadar yaşadığı ve zaman zaman dağılma dönemlerinde ortaya çıkıp halkına yol gösterdiği söylenmektedir. Tarihsel süreç içerisinde karşılaştığımız Hazar bayraklarında “*kutsal ay-yıldız*” net bir biçimde kullanılmıştır. Günümüzde ise Özbeklerin kullandığı bayrakta yine ay ve yıldızlar başat figürlerdir.



Şekil 1 Tarihsel Hazar



Şekil 2 Hazar



Şekil 3 Özbek

Ayın eril güç olarak kullanılması yalnızca bu söylencelerle bitmez. Altay bölgesinde yaygın olan bir diğeri de *Ay-Mangus* söylencesidir. Açları doyuran, giydiren yıkılmış yurdunu yeniden eşiyile birlikte kuran Ay-Mangus'un ismini yine Tanrı'yı simgeleyen bir ihtiyar vermiştir.

Ay- Mangus' un öksüzlüğü şu şekilde ifade edilir. “*Ne annesi ne de babası olan bu çocuğa yengesi bakarmış. Çocuk fakirliğinden utandıği için ava gitmiş avda dokuz geyik*

vurmuş. Kürklerini, derilerini yengesine, ağabeyine götürüp herkesi sevindirmiş. Ancak bir at özlemi içinde hep varmış". At figürü Türk kozmolojisinde yücelme yükselme, uğur işareti sayılırdı. (Ancak çocuğun karşısına gelen at eysiz ve dizginsiz olduğundan yenge tarafından tekinsiz kabul edilmiştir). Sonunda delikanlı uykusundan uyandığında kapısında bir at görür. At onunla konuşmaya başlar. Atın sırtında bir deniz kıyısına gelen çocuk burada durup yurdunu düşünür. Sonra Oğlanla at, deniz kıyısında uyuya kalırlar. Çocuk uyandığında atının da eyerlediğini görünce çok sevinir. Söylencede kullanılan *at* simgesel olarak yol gösterici, iletici bir kavramdır. Türkler'de ilgili pek çok söylencede at, sahibinin yakın arkadaşı, zafer ortağı ve en değerli varlığı sayılmıştır. Bu söylencede *fethedilecek uzak bir yurdun* habercisi olan atın eyerlenmesi bunu simgelemektedir. Bu ise, hükümdara ve devlete göz kulak olan bilge kişiliğin bir simgesidir.

Bu simgesel kişilik, daha sonra atın delikanlıya dostça söyleminde de belirginleşmektedir. "*Tanrı yardımı ile bütün işler boş oldu. Hiç aşımız yokken kursağımız aş oldu. Elbisemiz yokken elbisemiz var oldu. Eyer,dizgin yokken altınlı yular oldu.*" (dostluğa , barınmaya yurt edinmeye övgü) Delikanlı ise burada kaderi ile yüzleşmek üzere olan genç bir hakanı simgeler. "*Ne var idi annem ne de babam var idi. Bana bir ad koyacak ne de bir adam var idi. Adımı biri koysa, ama kim koysa, söyle!*" Burada ad koyma geleneğinin Türk boylarında kahramanlık gösterdikten sonra oluşan bir davranış biçimi olduğunu hatırlatmak gerekir. Çoğunlukla da bu ad verme işini *bir kabile büyüğü* ya da *koca, bay* kimliğinde şahıslar yapmaktadır. Söylencede genç hakanın arayışı son bulur, beklenen Tanrı bir kayın ağacında beliriverir.

Kayın ağacından bir ses ona "*Dur bakalım oğlancık,burada dur!*" der. Oğlan kayın ağacının tepesinde oturan *Ak sakallı bir ihtiyarla karşılaşır.* (Yine Ay –Koca figürü) *İhtiyar;* "*Dur oğlancık, sana bir ad vereceğim; Adın Ay Mangus olsun. Adın sana uğurlu olsun!*" Delikanlı "*bu ismi bana neden verdin?*" diye sorunca ihtiyar: "*Bana böyle sorular sorma ben yaratan Tanrı'yım. Babasız insana en uygun adı verdim*" diye cevap verir. (Söylencenin bu kısmında babasız bir insana Tanrı'nın verdiği isim *Ay*'a ithaf edilen bir isimdir. Burada, Türk yaradılış söylencelerinden *Ay- Ata* söylencesine bir gönderme vardır) Türkler'deki ay figürünün eril ve soyu sürdüren biçimi açıkça görülmektedir. İhtiyar Tanrı daha sonra şöyle devam eder: "*Senin baban öldü. ama bir kahraman olarak öldü .Halkı ve sürüleri kalmadı. Şimdi sen de düşman üstüne gidersen sen de öleceksin*". Burada Tanrı söylemi bilinmeyen kaderi açıklamıştır. Çocuk artık bir ülkeye sahip olduğunu öğrenmiş Kut'a ulaşmıştır. Delikanlı "*Benim arkamdan ağlayanım yok. Ben giderim*" diyerek vaad edilen ülkeye doğru yola çıkar. Atıyla bir dağ yamacına gelir. At ağlamaya başlar. "*Neden ağlıyorsun atım?*" deyince at: "*Bu dağda babanın kemikleri var. Babanın yurdu aşağıda bu dağın ardında.*" diyerek iletim görevini yerine getirir.

Söylencenin geri kalan kısmında *Ay-Mangus*'un babasının yerine geçen adamla yani *Çek -Pergen*'le mücadelesi başlar. *Çek -Pergen* işlediği cinayetten pişmandır. *Ay- Mangus*' a kız kardeşini vermeyi teklif eder. Ve bu pişmanlıktan kendisini kurtarmasını ister. *Ay- Mangus* öfkeyle kötülük yapmaya hazırlanırken kızı görür, aşık olur. Onunla evlenmeye karar verir. Bu arada *Çek -Pergen*' in sarayında aralarında bir dostluk başlar. (Düşmanla akrabalık yoluyla ortaklık hatta dostluk kurma bu günkü berdel geleneğini anımsatmaktadır). *Çek- Pergen*'de aşık olduğu bir han kızıyla evlenir. Ancak bir süre sonra *Altın-Ergek* diye bir düşman ortaya çıkar. Düşmanlığın sebebi bellidir. *Ay- Mangus*'un dünyalar güzeli karısı.

*Altın Ergek* sarayı basar. *Çek- Pergen* ve *Ay Mangus* onunla mücadele ederler. Ancak *Çek -Pergen* ölür. *Ay Mangus*' un gücü tükenir. Savaşın sonunda şarkıcılar gelir. Şarkıcılar burada şamanik ayinleri temsil etmektedir. Bu figürlerin gökyüzünden gelen iyi ruhlar

olduğuna şamanizm inancında sıkça rastlanır. Yakutlar'da söylenen dualar ve ağıtlarda iyi ruhlar şöyle çağrılır, “Güney ormanlarında yaşayan dokuz tepede yaşayan ey güneş ruhları! doğuda yaşayan kalın boyunlu babam, hakanım! Ey ak sakallı ateş baba!” diye dualar edilir, kötülerin üzerine gönderilirdi[4]. Söylencede birden beliriveren bu şarkıcılar da büyük bir olasılıkla bu ruhlardır. Onlar şarkı söylemeye başlayınca Altın Ergek taşa dönüşür. Büyük bir kaya olur. Ortalık sessizleşir. Tanrı Ay Mangus’la karısına “Ay Mangus’un yurduna dönün” der. Böylelikle başlangıç noktasını belirleyen *Tanrı sözü* fetihin ve adaletin sağlanmasının ardından yurda dönülmesini ve iyilik yapılmasını adaletli bir yönetimle ülkenin yönetilmesini buyurur. Karısı ile birlikte yengesinin yanına dönen Ay-Mangus bütün anasız babasızlara bakmaya başlarlar. Çıplakları giydirdiler. Bir gün Çek- Pergen’in dirildiğini duyarlar. (Çek-Pergen de yaptığı iyilikler karşılığında hayata geri döndürülmüştür) Ay-Mangus, karısı ve yengesiyile mutlu yaşar. Bir daha da ata binmez.

Altay Türklerinde varolan başka bir söylenceye göre büyük Tanrı Ülgen ay ile güneşe dokunan bir dağda oturur. Bazı söylencelere göre de Tanrı Ülgen ay ile güneşin daha da ötelindedir. Onun tahtı çok uzaklarda yıldızlar üzerine kurulmuştur. Ay ve güneşin yaratıcısı da Tanrı *Ülgen*’dir. Altaylar güneşin kırıntılarından meydana gelmiş iyilik veren bir Tanrıdan bahseder ve bu Tanrıya *Suyla* derler. Bu Tanrı insanları daima korur ve onların gök altında rahat ve huzur içinde yaşamalarını sağlardı.

Kazak bölgesinde yaygın olan söylenceler ise daha biçimsel değişiklikler taşır. Burada Ay genç bir kız olarak, saflığı, sığınmayı, bekareti simgeler. Kazak bölgesinde yaygın olan *Öksüz kız* söylencesinden bir alıntıya göre, kışın soğuk bir gününde öksüz bir kız su almaya gider. Vücudu yarı çıplak, ayakları soğuktan şişkin, karnı aç, gözleri yaşlı bir haldedir. Elinde bir bakraç vardır. Birden bir kasırga kopar. Ay ise gökten kasırgaya tutulmuş olan, bu zavallı fakir kıza bakmaktadır. (Burada da tıpkı Ay-Mangus’ta olduğu gibi öksüzlere babalık, merhamet duygusu ay tarafından hissedilmektedir). Ay, kızın haline acır. Kendi kendine der ki; “*Mutlaka üvey annesi bu kıza eziyet etmektedir*”. Öksüz kız bu sırada bir çalıktan geçmektedir. Ay çalıya işaret eder. “*O kıızı al yanıma gel*” der. Ayın emri üzerine çalı hemen bir at olur. (iletici yine aynıdır) Bir yandan da aya giden gök yolu açılır. Bir yandan da *at* haline gelen çalı yükselmeye devam eder. Ay’a vardıklarında kız elinde bakracı ile yanında durur. Ay bu öksüz kıızı sever, içi ürpermeye başlar. Şekilden şekle girmeye başlar. Bundan sonra ayın gökte şekilden şekle girişi de bunun sevgisinin bir sonucudur.

İlk geceler ay gümüş bir yay gibidir. (bkz. Türklerde ay fonogramlarının okunuşu) Öksüz kız büyüdükçe ay da büyümektedir. Bazı zamanlarda bu kız gökteki ayın sarayından içeri girer, halı dokur. O zaman ay sevgilisini görmediği için üzüldür hilale döner. Bazen de kızın keyfi yerine gelir. Coşar neşelenir. O zaman ayın yüzü güler dolunay haline dönüşür. Ayın keyfini kaçıran güçlü bir rakibi vardır. O da gökte bulunan beyaz ayıdır. Bu ayı da öksüz kıızı sevmektedir. Bu sebeple ayı tutarak boğmak ister. Gücü yetmez. Yirmi beş gün ay güçlüdür. Üç gün ayı güçlüdür. Bu mücadele sürüp gider. Kazaklarda sıkça söylenen *Ulu Toyun* söylencesi de benzer bir aşk öyküsü ile karşımıza çıkar.

Ulu Toyun, Tanrı *Ay-Toyun*’ un kızı *Güneş*’e aşık olur. Bir gün Ulu Toyun anası Secen’e şöyle der: “*Ay Toyun’un göğüne çık. Bana kıızı Güneş’i iste. Ne kadar çok ağırlık isterse hiç esirgeme kabul et.*” Secen hemen göğe çıkar. Ay Toyun’un otağına gider. Ve kıızı ister. Ay Toyun iki kişiyi vermesi karşılığında teklifi kabul eder. (Burada yine Ay Tanrı vaad karşılığı ,bedel istemektedir.) “*Biri dalga ; Göl incisi. Öbürü serap; Çöl incisi. Bunların ikisini de bana getirirsen kızımı sana veririm*”. diye buyurur Ay-Toyun.

Secen bu haberi oğluna getirince Ulu Toyun istenilen *dalga* ve *serab*’ ın getirilmesi için yeraltındaki, yer üstündeki bütün cinlere, perilere, haber gönderir. Ve bu iki kişiyi huzura getirmelerini ister. Kimse bu teklifi yerine getirmeyi kabul etmez. Çünkü ne suya karşı

gelinebilir ne de toprağa. (Doğa güçlerine tapma) En sonunda kurt ile karga bu görevi kabul ederler. Kurt dalgayı tutabilmek için uzun bacaklar, karga da serabı görebilmek için keskin gözler ister. Söylencenin sonunda yüzyıllar geçer. Ama kimse ne dalgayı ne serabı getiremez .Ulu Toyun kederinden zaman zaman karanlığa bürünür. Zaman zaman sarayının ışıklarını söndürür. Uzun kış gecelerinde onun yalnızlığı hatırlanır. Ulu Toyun söylencesinde de görülen önemli bir ayrıntı aslında bu gün kullandığımız simgelerin söylencelerdeki ipuçlarını vermektedir. Söylencede ortaya çıkan karga ve kurtun önemli bir görevi üstlenmesi rastlantısal değildir. Bu tür yaratıklar daha önce atın üstlendiği “*haberci, iletici*” görevini görürler. Ve gücün yani Ay Tanrı'nın mutlak yakınında çoğunlukla da içinde olurlar.



Şekil 4 Gagavuz



Şekil 5 Kumuk



Şekil 6 Lezgi



Şekil 7 Göktürk



Şekil 8 Kazakistan



Şekil 9 Gökçay



Şekil 10 Nogay



Şekil 11 Çeçenistan

Halkları tarafından çeşitli dönemlerde kullanılan bayrakların üzerindeki simgelere dikkat edilirse bu rahatlıkla görülebilir. Kurt, ejderha, karga, kartal figürleri söylencelerde kullanılırken mutlaka *ay ışığı, mavi- yeşil renk ve kanatla* birlikte ifade edilir. Bunun kökenlerinde yatan Türk kozmolojisini ortaya çıkartan şüphesiz bütün kuzey Sibirya bölgesindeki inanışların tümüdür. Yakut Türklerine göre Kartal bir “Ruhtur” Kartal tapınıcıyla ilgili geleneklerden anlaşıldığına göre eski zamanlarda bu kuş, güneşin ve Gök -Tanrının sembolü sayılırdı.

Mezopotamya ve Anadolu inançlarının şüphesiz ay-yıldızın simgeleştirilmesinde büyük etkisi vardır. İ.Ö. 200 civarına ait olduğu öngörülen Kabil yakınlarında *Ay-Hanum* şehrinde bulunan bir gümüş levhada arabasıyla dağları aşan Kibele'nin simgesi ay-yıldız çok açık bir şekilde görülmektedir. Ve görülen bir başka şey de odur ki doğu dinleri çok uzaklara etki edebilecek kadar geniş bir alana yayılmıştır[5].



Şekil 12 Kibele Kabartması gümüş levha İ.Ö.200

Sümer ve Elam şehir devletlerinde Sus şehrinde yapılan kazılarda hilalin en eski şekilleri ortaya çıkmıştır. Hilal, Sümerlerde Ay Tanrısı *Ensu* ya da Ay Tanrıçası *Sin*' in simgesidir. Sümerlerde en eski hilal tasvirine El Ubeid' de 3.binin başlarında rastlanır. En eski yıldız betimlemeleri ise *Sus* şehrinde bulunmuş *Naram-Sin* stelinde görmek mümkündür. Ur sülalesi zamanında hilal simgelerine çok rastlandığı gibi bu dönemde hilal ve yıldızın birleş-

tiği anlaşılıyor. Bu dönemlere ait mühürlerde yine bu kabartma biçimli ay yıldız simgeleri kullanılmıştır. İ.Ö. 1600'den 500'e kadar uzanan dönemlerde Mezopotamya'da *Nippur*'da bulunmuş olan bir kitabede ay-yıldız kabartmaları görülmektedir. Daha sonra İran- Afganistan çizgisine doğru gidildikçe Part bölgesinde İ.Ö. 1.bin yıla ait ay-yıldız işaretine rastlanır. Part krallarının başlarında bir hilal vardır. Persler ise M.Ö. 3.bin yılda kendi adlarına bastırdıkları simgelerde ay-yıldızı çoktan kullanmaya başlamışlardır[6].

Suriye bölgesinde de Ay Tanrıçası tapıncına rastlanır. Hititlerde Tanrılar panteonunda bir liste yapmak gerekirse bu listenin başında göğün güneşi veya göğün güneş tanrıçası bulunmaktadır. Sümerce *Dingir-Utu* adıyla anılan güneş Tanrısı diğer adı da *İşturu* olarak bilinir. *Arinna* şehrinin güneş Tanrıçası ve güneş Tanrısı her sabah denizden çıkar. Her şeyi gözetlerdi. Güneş Tanrınının yeryüzündeki görevi adalet ve korumaktır. Bereketlidir. Ancak güneş Tanrısı geceleri yeryüzüne iner. Ve yeraltı aleminden çıkar tekrar yeryüzünü idare ederdi. Bu anlayışa göre bütün iyilikler yukarıdan bütün kötülüklerde aşağıdan gelmektedir. Hititler'de güneşin ardından gelen Belirgin bir "Ay Tanrısı" olduğu iddia edilen *Kaşku* aslında Sümerlerdeki *Enzu*' nun ta kendisidir. Yazılı kayadaki hilal işaretinin ay tanrısının sembolü olduğu kabul edilir. 3.Hattuşili bir tabletinde "Ay Tanrısı önüne ekmek ve içki sundum" der. Bir başka yazıtta "Buraya gel, Ay Tanrı ve yıldız. Seninle beraber güneş Tanrısını da getir hizmet eden kadınlar ve uşaklar etrafında koşsunlar" demektedir. Nemrut Dağı kabartmalarında görülen arslanın ağzındaki ay yıldız takım yıldızların başı olan bu iki Tanrı'yi simgelemektedir.



Şekil 13 Nemrud dağ kabartmaları:Antiyus aslanı üzerinde ay yıldız

Girit uygarlığının, Akdeniz ve Yunan uygarlıkları üzerindeki etkisi kaçınılmazdır. Girit tıpkı Anadolu ve Orta Asya gibi ilk dönemlerde anaerkil bir kültüre sahiptir. Ve Anatanrıça tapıncı burada da çok fazla yaygındır. Girit dininin en büyük özelliği yaygın simge kullanımınıdır. Bugün tamamı çözülmemiş olsa da birçok simgenin Tanrısal kuvvetleri simgelemek için kullanıldığı simgelerden birisi boynuz simgesidir. Boğa tapıncının yaygın olduğu her yerde sıkça görülen bu tespit edilmiştir. En çok rastlanılan sembol Girit'te yaygın bir inanç olan *Minotauros*' un ta kendisidir.



Şekil 14

Turkuaz Kakmalı Altın Öküz Başı  
(Altintepe Kazıları İ.Ö.3.Bin Yıl)



Şekil 15

Minotauros Motifli Girit vazosu

Girit'te Tanrılara yakarışların sonucu kanlı kurban ayinleri düzenlerler. Boğa keçi, domuz kurban edip boynuzlarını kapılara asarlardı.

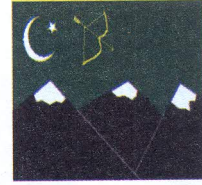
Boynuz simgesi aynı zamanda Hititlerde *Ay Tanrısı*'nın işaretidir. Anadolu'da daha sonra Bizans döneminde kullanılan uçları kıvrık hilal biçimi aslında ilk dönemlerde bu tapınçlardan fazlasıyla etkilenmiştir. Bizans İ.Ö. 439 -408 Yılları arasında Yunanlılara yenik düştü. Bizans da Yunan ticaret kolonilerine katıldı. Buğday Tanrıçası Artemis'in (Diana –

Demeter) simgesi olan hilali paralara kazıldılar. Tanrıça Hekate'nin kutsal işareti olan ay ve yıldızı da İ.Ö. 120'lerde paralarına kazıldılar. Hristiyanlığın Ortodoks inancına göre ise *hilal şekli* daha sonra Hz. Meryem'in de simgesi olarak Bizans tarafından kullanıldı

Asya ve İran bölgesindeki bütün yaygın inançlar bu sembeleri kullandılar. İran paraları üzerinde ay- yıldız imgelerinin kullanılması da bu bölgede ortaya çıkmış *Zerdüşt* dininde başat olan güneş, ay, yıldız gibi göksel varlıkların kutsallığını ve etkisini kanıtlar. Yine uzak Asya'da Çin bölgesinden gelen *Meru Dağı* söylencesi ay ve güneş hakkında oldukça geniş bir alanda yer bulmuş bir söylencedir. *Meru (Hemadri)* dünyanın en yüksek zirvesi ve suların içinden göğe doğru yükselen ve tepesinde ağaç olan altından bir dağdır. Güneş ve ay Meru dağının tepesinde dolaşırdı. Türklerin altın dağı Meru, Altay Yöresindedir. Meru'nun tepesinde Hint Tanrılarının kralı gök Tanrısı *Aditya* ve güneş tanrısı *İndra* otururdu. Tıpkı Karaçay Türklerinde kullanılan bir bayraktaki dağın üzerindeki ay-yıldız. Ya da Kara-Kurum bölgesini simgeleyen sıra dağların üzerindeki ay –yıldız eşlik eden ok ve yayın güneşin temsilcileri olması gibi.



Şekil 16 Bayrak Karaçay Türkleri  
Rusya Karaçay –Çerkez cum.



Şekil 17 Bayrak Karakurum Bölgesi  
Pakistan, Hunza

Budistlerin Mahayana tapınakları evrenin biçimine uygundur. Aylı- güneşli tapınak olarak bilinen mandala tapınaklarında tasvir edilen Tanrılar ay ve güneşi ellerine tutarlardı.

Tablo 1

Amithababa	⇒	Tacında Kün-Ay motifi olan Tanrı
Avoliketeşvera	⇒	İyilik Veren İyileştirici Tanrıça (başında bir Ay figürü bulunurdu.)

Türk metinlerinde *hilal* Avoliketeşvera 'nın halesini oluştururdu. Dört kollu *Tantra*, Tanrı *Kumara* gibi . Tanrılar bu tapınaklarda güneş ve ay tilgenlerini parlaklık simgesi olarak ellerinde tutarlardı. Hint Tanrılarının en önemlilerinden *Surya* (Güneş Tanrısı) ve *Candra* (Ay Tanrısı) beyaz atların veya kazların çektiği kağınlara binmiş olarak tapınaklarda sağ ve sol köşelerde resmedilirlerdi. Bu Tanrılar Hint mitolojisinde varolmakla beraber Orta –Asya ile de ilgilidir. Çünkü bu Tanrıların betimlemelerinin olduğu başlıca Güneş tapınağı Türklerin etki alanı olan *Multan* ' da bulunurdu. *Surya* ve *Candra* Hindistan'daki resimlerinde Hintli gibi değil atlı göçebe kıyafetlerinde resmedilirdi.

*Suryavansa* (Güneşoğulları) *Candravansa* (Ay oğulları) Mahabharata destanındaki kutsal soyların başlangıcını temsil eder. Hint –Orta Asya mitolojisinde *Kubiri* sağlık ve zenginlik Tanrısıdır. Sembolü hilaldir. Bir bayraktan taşıdığı kırmızı bir bayrak ve yakpars kuyruklarından yapılmış tuğunun üstünde hilal ve dört yönün işareti olan haçtan meydana gelen bir alem bulunmaktadır. Tanrı Basaman' ın bayrak ve tuğu diğer bir şekilde Uygur metinlerinde de belirtilmiştir. Zaman zaman Uygurların tuğlarında *hilal şeklinde alemin* kullanıldığı bildiren metinlerde vardır. İskit bayrakları kırmızıdır. Ateş, şimşek alametleri vardır. Söylenceye göre savaşçı İskitler güneş hükümdarlarının simgesi (Horaksias) olarak kırmızı rengi (Ateşi ve gücü) seçtiler[7].

Türkler'in en başat destanı olan Oğuz Kaan destanında ise Oğuz' un babası *Ay Kaan* olarak kabul edilmektedir şöyle ki; Oğuz boyları, Türk kavimleri arasında en yaygın olanıdır.

Oğuz Han'ın babası hakkında Uygur yazısıyla yazılmış metinlerde Oğuz'un babası Ay – Kaan olarak bilinir. Uygurca metinlerde Oğuz destanı; “*Bir gün Ay-Kaan'ın gözleri aydın oldu. Bir erkek oğlu doğdu*” diye söze başlar. Oysa Türkler'in bildikleri tek Han, Oğuz Han'ın destanda adı geçen oğlu “Ay-Han”dır. Diğer hiç bir kaynakta böyle bir bilgi yoktur. Bu zamana kadar Türkler Tanrı'ya *Gök Tanrı* derken maniehizm'in girişinden sonra “*Ay-Tanrı*” demeye başlamışlardır. Bundan önceki Türk hükümdarlarının ünvanları hep *Gök Tanrı* ile başlarken bundan sonra Uygur hükümdarlarına “*Ay Tanrı'da kut bulmuş gibi*” şeklinde hitap edildiği görülür. Çeşitli Türk halklarının kullandığı bayraklarda görüldüğü gibi Türklerde “Ay” her zaman kutsallığın simgesidir.



Şekil 18 Kaşgay



Şekil 19 Bosna



Şekil 20 Türkmenistan

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki Uygurlar destanın temel olan konusuna dokunmamıştır. Uygurca yazılı Oğuz Kaan destanının Cengiz Han'dan sonra yazıldığı tahmin edilmektedir. İçinde Cengiz Han döneminde kullanılan terimlerin sıkça kullanıldığı görülür. Bu destanda Oğuz Kaan'ın babası Kara Han olarak geçer. Destanın devam eden bölümlerinde Ay-Han babasının yerine geçer. Oğuz Kaan'ın yaptığı konuşmalarda Tanrıdan bahsederken hep Gök- Tanrı diye anlatır. İslamiyetin etkilerine rağmen “sema” ve “gök” ten sıkça bahsedildiği yazılmaktadır. Şamanist olan Türk ve Moğol kavimlerinde ay erkek, güneş de dişidir.

Daha önceki inançlarda Gök- Tanrısından kut alan Kök- Türk kağanlarının güneş ile ateşe benzetildikleri söylenirdi[8]. Oysa Budist kabilelerden gelen bir etkiyle daha sonra anne için güneş, ay için baba tasvirleri daha çok kullanılmıştır. Ay-Han, Gün-Han adlarıyla anılan kahramanlar da daha çok Altay ve Yenisey nehri boylarında bu etkiyle ortaya çıkar. Çoğunun adı da “Ay Han”dır.

Oğuz Kaan söylencesi üzerinde iki değişik anlatımda duracağız. Türkmençe yazılmış metinlerde doğumu hemen hemen aynı olan Oğuz Kaan'ın evliliği konusundaki söylencelerin birincisinde babası Karahan kardeşi Kün-Han'ın kızını oğluna alır. Ancak Uygurca metinlerde Oğuz Kaan ilk karısına kendisi rastlar.

*Karanlık bastı birden ,bir ışık düştü gökten!  
Öyle bir ışık indi, parlak aydan güneşten.  
Oğuz Kaan yürüdü yakınına ışığın  
Oturduğunu gördü ortasına bir kızın  
Bir ben vardı başında, ateş gibi ışığı.  
Çok güzel bir kızdı sanki kutuyıldızı*

Oğuz Kaan'ın kutup yıldızına benzeyen kızdan 3 erkek çocuğu olur. Bu kızdan doğan çocuklar *Gün-Han, Ay Han, Yıldız Han* adıyla anılır. Daha sonra Oğuz Yerin kızıyla evlenir.

*Ava gitmişti bir gün, ormanda Oğuz Kaan  
Gölün ortasında bir tek ağaç uzuyordu.  
Ağacın kovuğunda bir kız uyuyordu.  
Gözü gökten daha gök, bu bir Tanrı kızıydı.  
Irmak dalgası gibi saçları dalgalıydı.*

Bu kızıdan *Dağ Han*, *Deniz Han* ve *Gök Han* doğar. Türklerin başına geçip babasıyla olan mücadelesini kazanan Oğuz'un şu sözleri söylediği aktarılır

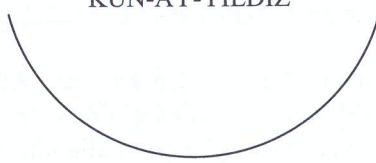
*Ey benim beylerim ile ilimin en budunu, sizin başınızda ben oldum artık kaan.  
Elimizden düşmesin ne yayımız ne kalkan .  
Yurdum ırmaklar ,denizlerle dolsun  
Gökteki güneş ise yurdun bayrağı olsun .  
İlimizin çadırı yukardaki gök olsun.*

### Oğuz Kaan'ın Dünya Hakimiyeti

Oğuz'un altı oğlu ile olan ilişkisi burada dönüm noktasıdır. Oğlanların yiğit birer savaşçı olarak devleti paylaşacakları gün yaklaşmaktadır. Oğuz Kaan çocuklarını ava gönderir . Kutlama töreninden sonra avlanan çocuklar için bu bir ödüdür. Babaları ile ava gitmişler esenlikle dönmüşlerdir. Kendi ergenliklerini kutlamışlardır. Artık tek başlarına ava gidebilirler. Oğuz Kaan bütün İran- Turan bölgelerini fethetmiştir. Şam- Mısır ve Rum diyarını almıştır. Av dönüşü altı kardeş altın bir yay altın bir ok bulurlar (Destanın başka versiyonunda ok gümüştür. Oğuz Kaan Altın yayı üçe böldü. Ve Kün- Ay-Yıldız'a şöyle dedi: "Bu yay gibi olun ve okları göklere atın! Bunlara Bozoklar densin." (Daha önce Rüyasında Gün doğusundan Gün batısına kadar uzanan bir yay görmüştür.)

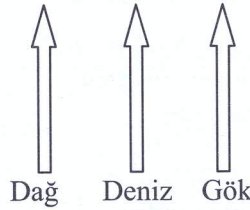
Tablo.2

KÜN-AY-YILDIZ



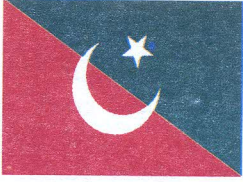
Bozoklar sözcüğü, bozulmuş, biçim değiştirmiş yayı simgeler. Yine rüyasında gördüğü 3 gümüş oku da Dağ, Deniz ve Gök'e verdi. Üçoklar adıyla Kuzeye gönderildiler.(okun güneş ışıklarını simgelemesi)

Tablo.3



Şöyle devam eder Oğuz Kaan; "Ben öldükten sonra tahta geçecekler bozoklardır. Benim ölümümle oğlum Kün-Han başa geçsin Onun yardımcısı Ay handır. O ölürse başa Ay -Han geçsin."(Kün-ay birlikteliği )

Söylencenin başka bir boyutunda ok ve yayları çöle gömdüren Oğuz Kaan'dır. Yay ve okların toprağa gömülerek uçlarının dışarı bırakılması da Orta Asya söylensel öğelerinde sıkça rastlanan simgelerdir. İdil Ural bölgesine ait başka bir bayrakta hilalin uçları da buna benzer bir biçimdedir.

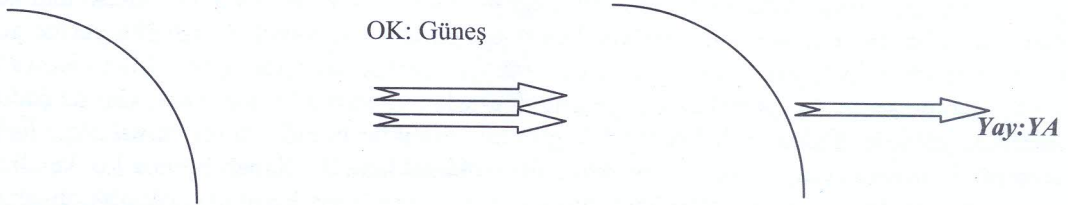


Şekil 22 İdil-Ural Bölgesi

Orta Asya mitolojisinde yay dünyayı temsil eder. Rüyada doğudan batıya doğru uzanan *altın-yay* dünyanın dolaylı olarak da Oğuz Kaan devletinin enlemesine (horizontal) bir kesitini anlatır. *Yay* aynı zamanda *Hilal* anlamına da gelmektedir. Arkaik dönem fonogramlarında yay aynı zamanda *AY* ve *Ya* anlamına gelirdi.

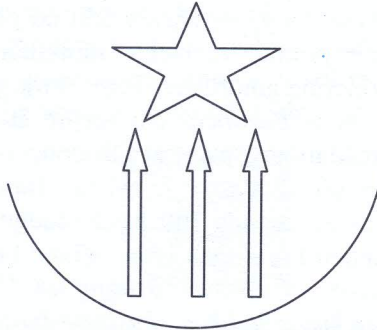
Tablo 4

YAY: AY

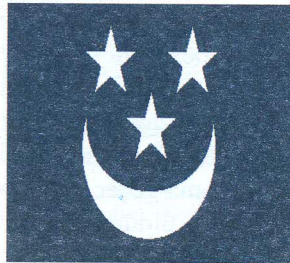


Rüyada doğu-batı yönü böyle anlatılırken gücün simgesi kuzey'e yönelen üç gümüş ok da gücün kaynağa yani gökyüzüne yönelişini anlatır. Bu da devletin dikey (Vertical) boyutunu simgeler (*Kutsanmış olan hedef budur*). Kuzey yönünde kutup yıldızı vardır. Kutup yıldızı göğün direği, Tanrı'ya doğru uzanan kapıdır. (Oğuz Han'ın karısı da kutup yıldızı olarak simgelenir). Şimdi söylencede Oğuz Kaan'ın işaret ettiği yönleri bakarak yayın okları gökyüzüne fırlattığı şekle bakalım:

Tablo 5



Destandan yola çıkarak çizdiğimiz bu şeklin bazı bayraklarda benzer biçimlerde yansımaları görmekteyiz.(şekil: 22) Söylencelerin ışığında verilen şekil hep *güneş ve ayın* birlikteliği üzerinedir. Türkler'de güneş ve ay simgesi, Farsça *mihir-ü mah*(güneş ve ay) adı altında Selçuklular' a oradan da Osmanlı devletine geçip, Osmanlı bayrağında da görülecektir.



Şekil 23 Dağıstan Bölgesi

## Moğolların atası Alan Kowa söylencesi ve Cengiz Han

Bilinen ilk söylenceye göre Alan Kowa'nın öyküsü şöyledir; Buyan Han'ın kadınlarından bir tanesi hamiledir. Ve bir oğlan doğuracağına dair bahse girer. Çocuk erkek değil de kız olunca kadın Buyan-Han'ın korkusundan kızını erkek gibi giydirir. Çünkü Buyan han kız olursa kadını da kızını da öldüreceğini söyler. Han, Uygur seferindedir. Kadın çocuğa erkek gibi eğitim verir. Adını da *Alan Kowa* koyar. Babası Uygur seferindeyken büyüyen kız, tıpkı erkek gibi aslan avına gider. Aslanları, kaplanları başbaşa vurdurup kabilesine geri getirir. Buyan Han savaşta iken bir oğlu olduğunun haberini almış sevinç içinde zaferden döner. Buyan Han kızıyla (oğluyla) bir süre avı düzenler. Ancak kızın ata binişinden şüphelenir. Türk töresine göre ata kadınlar farklı, erkekler farklı binerler. Alan Kowa bunu anlayınca şüpheyi yok etmek için bir şeyler yapmak gerektiğini anlar. Dağdan inen bir yaban eşeğini atla kovalayarak tutar. Bu yolla babasının önüne getirip yere vurur. Eşek parça parça olur. Bu yolla babasının şüphesini dağıtan Alan Kowa eve dönünce babasından kendisine ayrı bir ev açmasını ister. Babası büyük bir gururla *oğlumun!* Bu isteğini yerine getirir. Kız kendi evinde yatarken gece yarısı içeriye parlak ay ışığı girer. Alan -Kowa bu aydan hamile kalır. Ay çadırın içeriye girerken aslan ve kurt gibi bazı yaratıklar da çadırın etrafında görülür. Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu yaratıklar burada da bir *kutsal olayı haber vermek, beklemek için Ay-Tanrı*'yı yalnız bırakmamaktadırlar. Sabah olunca kız kendinde bazı değişiklikler görür. Ve gebe kaldığını anlar. Bir süre sonra karnında şişkinlik oluşmaya başlar. Ve karnında kımlıdayan bir şey hisseder. Annesine haber verir. Anne kızın bakire olduğunu anlayınca şaşkınlık içinde kalır. Alan Kowa'nın aydan hamile kaldığını anlar.

İkinci söylencede ise Moğol *Kıyat* kabilesinden Dobun- Mörgün adıyla bir adam ölünce üç oğlu ve karısı Alan Kowa geride kalır. Kocasını öldükten sonra kadın bir gece uyurken pencereden içeriye ay ışığı girer. Kadın hamile kalır. Alan Kowa'nın annesi bunu duyunca babası *Buyan Han* Uygur seferinden dönmeden kızını bir sandığa koyup, sandığı Serüş Nehrine salar. Nehir sandığı götürür. Buyan Han'ın savaşta ölmesiyle annenin pişmanlığı artar.

Dürlüğün ilinden iki kişi Dan -Buga ve Duvay adlı iki genç adam nehir kenarında avlanırlar. Nehirden gelen herşeyi ikiye bölerler. Nehire bırakılan sandığı açarlar ve içinden Alan Kowa çıkar. Bu güzel kızı ülkelerine götürürler. Tam "kırk gün" beklerler. Kız bu sırada bir oğlan dünyaya getirir. Ve Oğlana *Buzancar* adı verilir. Bu çocuk Cengiz Han'ın yedinci kuşaktan atasıdır. Bazı kaynaklarda Buzancar (Bodonçor-Mungok) olarak geçer. Üç yıl geçtikten sonra Alan Kowa tek gözlü *Duvay* ile evlenir. Bu adamdan on iki oğlu olur.

Ancak çocukları içerisinde en sevdiği Buzancar olduğu için bütün kardeşler onu kıskanmaktadır. Buzancar'ı ölümden kurtarmak için oğluna bu yurda ait olmadığını su kenarında anlatır. Ve ona yol gösterir. "*Bu suyun ayağını tut. Ve yukarıya doğru git. Sağ olduğunu bana bildirmenin yolu da kuş avladıkça, kuşların başını suya at. Ben onları gördükçe sağ olduğunu anlardım.*" Buzancar gittiği Keru suyu karşısında bir yurt ve bu yurttan dört kişi ile karşılaşır. Yaklaşınca dört kişinin tartışma seslerini işitir. Tartışmanın konusu şudur: İneklerinden birisinin ayağı kırılan dört kişi ineğin ayağını içlerinden bir kişiye sardırırlar. Ancak ayağa sarılan bez her nasılsa alev almış, inek can havliyle ekinlerin arasına dalmıştır.

Ekinler yanınca diğer üç adam ayağını kıran kimseyi suçlarlar. Buzancar da Ayağı kırık olan bir ineğin harmana girebilmesi için diğer üç ayağından yardım aldığını hatırlatır. Kavganın az öncesi kardeşler üç ayağı aralarında paylaşmış, kırılan ayağı da küçük kardeşe bırakmışlardır. "*Sizin sağlam ayaklar olmasaydı bu inek harmana giremezdi*" diyerek insanları aklıyla hayran bırakır. Kısa zaman içinde nehirden gelen bu yabancı adam aklıyla, cesaretiyle Moğol illerinin başına geçer. Herkese boyun eğdirir.

Ancak Büyük babası Buyan Han'ı öldüren Kıyat boyu ona teslim olmaz. Uygur hanlarından Bekiş ile savaşır. Bütün Kıyat boyunu da kılıçtan geçirir. Sırasıyla tahtına oğulları

geçer. (Bukay,Baydu-Han,Bay Songur...) En sonunda soy Cengiz Han'ın babası Yesüğe'ye gelir dayanır. Kıpçak mitolojisinin bu en önemli söylencesinin sonunda Cengizhan'ın sefere çıktığı başkentlerden (*Kara-kurum, Ordu-balık, Ötüken*). Daha sonra da Türk-Moğollarının kutsal şehri *Tohamuş*'tan bahsedilir. Kıpçakların kurduğu devlet yani tarihte Altın Orda olarak geçen büyük imparatorluk Cengiz'in ölümünden sonra kurulan en büyük Türk- Moğol Hanlığıdır.

Şu halde, tarihte Altınorda devletini simgeleyen bayrağın incelenmesi Ay-Ata ve aydan türeme, Kün-Ay (Güneşin temsilcisi olan ışık aynı zamanda okla birlikte atılmaya hazır bir yay) söylencelerinin etkisini destekler biçimdedir.



Şekil 24 Tarihsel Altınorda Bayrağı

## SONSÖZ

Sonuç olarak tüm bu söylenceler göstermektedir ki mutlak egemenlik Göksel varlıklardan gelmektedir. Bu göksel biçimlerin simge olarak Türkler tarafından kullanılması çok uzun dönemlere dayanmaktadır. Kullanılan renklerde başat renk ise kırmızı'dır. Kan pıhtısı, ateş, ışık, güneş gibi güçlü kavramları simgeleyen bu renk hem Tanrısal gücü hem de yeryüzündeki egemenliği simgeler. Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana devam eden ve bayrağımız üzerinden anlatılan *Savaşta biriken şehit kanları üzerine düşen ay-yıldız örgesinin* kökenleri bu ekinel köklere dayanmaktadır. Kullanılan bayrağın renginin ve şeklinin Türkiye Cumhuriyeti'nde de devam etmesi Türkler'in bu geleneklerden vazgeçmediğinin en önemli kanıtıdır. Bayraklarda kullanılan ortak renk ve motifler bu yüzden değişmemiştir. Bu da yüzyıllardır devam eden ekinin varlığını açıkça kanıtlamaktadır.



Şekil 25 Osmanlı Bayrağı



Şekil 26 Türkiye Cumhuriyeti Bayrağı

## Kaynaklar

- [1] Eliade, M., "Kutsal ve Dindışı", Çev, M.Ali Kılıçbay.
- [2] Ögel, B., (1998) "Türk Mitolojisi", Ankara, TTK.
- [3] Çoruhlu, Y., (2000) "Türk Mitolojisinin Anahatları", İstanbul, Kabalıcı yayınevi.
- [4] İnan, A., (2000) "Tarihte ve Bugün şamanizm, Materyaller Ve Araştırmalar", Ankara, TTK.
- [5] Gorshenia, S., Rapin., C., (2001) "Kabilden Semerkand'a Arkeolooglar Orta Asya'da" Çev, Saadet Özen., İstanbul, YKY
- [6] Kurtoglu, F., (1992) "Türk Bayrağı Ve Ayyıldız", Ankara, TTK.
- [7] Esin, E., (2004) "Orta Asyadan Osmanlı'ya Türk Sanatında İkonografik Motifler", İstanbul, Kabalıcı Yayınevi.
- [8] Esin, E., (2001) "Türk Kozmolojisine Giriş", İstanbul, Kabalıcı Yayınevi.